

REMISSVAR

2022-04-25

Dnr: BO 2022-0010

ju.remissvar@regeringskansliet.se

Ny förverkandelagstiftning (SOU 2021:100)

(dnr Ju2022/00065)

Inledning

Barnombudsmannen yttrar sig med utgångspunkt i uppdraget att företräda barns rättigheter utifrån FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) som sedan den 1 januari 2020 är lag i Sverige.

Barnombudsmannen avgränsar sitt yttrande till övergripande synpunkter samt i anslutning till detta kommentarer till vissa förslag som är särskilt relevanta utifrån ett barnrättsperspektiv.

Övergripande synpunkter

Utredningens analyser av konsekvenser för barns rättigheter

Barnombudsmannen anser att det underlag som finns i betänkandet inte är tillräckligt för att en bedömning ska kunna göras av om de förslag som läggs är motiverade och väl avvägda utifrån olika relevanta perspektiv för barn.

Under senare år har ett stort antal lagstiftningsåtgärder som berör barn genomförts på det straffrättsliga området. Att få en bild av helheten vad gäller konsekvenserna för barn innebär en utmaning,

Nu aktuellt betänkande innehåller förslag som har stor påverkan på barn och deras personliga integritet, även mycket unga barn. Möjligheterna till förverkande utökas i hög grad och även utrymmet att använda exempelvis tvångsmedel såsom husrannsakan och kroppsvisitation.

Barnombudsmannen instämmer i utgångspunkten att brott inte ska löna sig och vill betona att det är angeläget att skydda barn från att dras in i brottslig verksamhet och utnyttjas för otillbörliga syften. Samhället har ett stort ansvar för att hjälpa och skydda barn.

Samtidigt är det viktigt att förslag av så ingripande karaktär som de nu aktuella föregås av noggranna överväganden när det gäller konsekvenser för barn för att säkerställa att förslagen är väl avvägda. Barn har särskilda rättigheter och befinner sig på grund just av att de är barn generellt sett i en särskilt utsatt position.

FN:s barnrättskommitté har i sin allmänna kommentar nr 14 om barnets rätt att i första hand få beaktat vad som bedöms vara barnets bästa konstaterat att

begreppet "barnets bästa" bland annat innebär ett tillvägagångssätt. Punkterna 46-99 innehåller ledning för tillämpningen, dvs. bedömning och fastställelse av barnets bästa.¹

Vad gäller barnets bästa som ett tillvägagångssätt slår också regeringen fast bland annat följande i propositionen till inkorporering av barnkonventionen: *Principen är också ett tillvägagångssätt i beslutsprocesser. Den aktuella principen innebär att när ett enskilt barn eller en grupp barn kommer att påverkas av ett beslut, måste beslutsprocessen innehålla en utvärdering av eventuella positiva eller negativa konsekvenser för barnet eller barnen. I beslutet ska beslutsfattaren dessutom motivera på vilket sätt hänsyn har tagits till barnets bästa, dvs. vad som beslutsfattaren ansett vara barnets bästa, vilka kriterier detta grundas på och hur barnets intressen vägts mot andra intressen, vare sig dessa handlar om övergripande policyfrågor eller enskilda fall.*²

I betänkandet finns vissa förslag som bland annat syftar till att skydda barn från att dras in i brottslig verksamhet och utnyttjas för otillbörliga syften. I dessa delar finns analyser som avser konsekvenserna för barns rättigheter (avsnitt 4.11.6, 5.6.3 samt 8.8.1).

Barnombudsmannen anser att det är positivt att utredningen gör analyser av konsekvenser för barn (i synnerhet som utredningsdirektiven helt saknar anvisningar i detta hänseende, se nedan). Analyserna saknar dock moment som är nödvändiga för att de ska vara tillräckliga ur ett barnrättsperspektiv.

Utredningen har visserligen identifierat artiklar/rättigheter i barnkonventionen som anses vara relevanta för respektive förslag, men har inte på ett tydligt sätt analyserat förslagen utifrån dessa rättigheter. Utredningen tar vidare fasta på aspekter med förslagen som kan innebära positiva konsekvenser för barn, men analyserar inte i tillräcklig grad de negativa konsekvenserna för barn som förslagen kan innebära. Överlag är de överväganden som görs gällande konsekvenser för barn inte fördjupade i tillräcklig grad. Att alla relevanta faktorer lyfts och vägs mot varandra är angeläget för att analysen ska fylla sin funktion och för att det ska gå att förstå hur utredningen har nått fram till en viss slutsats.

I artikel 2 i barnkonventionen erkänns barns rätt till likabehandling och icke-diskriminering. När det gäller förslagen kring självständigt förverkande av brottsvinster krävs det, enligt förslagen, inte att egendom kan kopplas till något visst brott utan förverkande ska kunna bygga på en mer generell bedömning utifrån olika omständigheter, till exempel under vilka omständigheter som egendom påträffas och personens egendoms- och inkomstförhållanden. Detta medför en risk för bedömningar som kan drabba barn olika på ett sätt som är i strid med artikel 2. Till exempel utifrån bostadsort eller socialt ursprung. Barnombudsmannen saknar i betänkandet en fördjupad analys rörande om det finns skillnader i hur olika grupper av barn kan påverkas av förslagen och behov av kompenserande åtgärder.

Barnombudsmannen vill i sammanhanget också peka på att det i betänkandet inte framgår att barn har fått komma till tals i utredningen eller att särskilda överväganden kring barns delaktighet i utredningsarbetet har gjorts. Att barn får komma till tals i alla frågor som rör dem är en av grundprinciperna i barnkonventionen (artikel 12). Barns åsikter kan inhämtas på olika sätt, inte bara genom direkta samtal med barn utan även genom att exempelvis ta del av

¹ CRC/C/GC/14.

² Proposition 2017/18:186, Inkorporering av FN:s konvention om barnets rättigheter, s. 96.

forskning eller liknande där barns åsikter framgår på ett utifrån ändamålet relevant sätt.

Utifrån det ovan sagda kan Barnombudsmannen inte tillstyrka utredningens förslag i avsnitt 4.11.6, 5.6.3 samt 8.8.1 trots att de även syftar till att skydda barn. Barnombudsmannen kan inte heller tillstyrka övriga förslag i betänkandet. Såvitt Barnombudsmannen förstår kommer även andra förslag i betänkandet påverka barn. Barnombudsmannen vill i detta sammanhang understryka att rättigheterna i barnkonventionen gäller alla barn, såväl under som över 15 år.

Barnombudsmannen noterar i sammanhanget att utredningen om barn som misstänks för brott i sitt betänkande kommit fram till att behovet av att skydda barn från att utnyttjas i kriminell verksamhet inte tillgodoses genom ökade möjligheter att använda tvångsmedel mot barnen under 15 år.³

För det fall regeringen ändå skulle välja att gå vidare med utredningens förslag i dessa delar krävs att en fördjupad analys av konsekvenserna för barn och barns rättigheter görs i det fortsatta författningsarbetet och att lämpliga åtgärder för att minimera de negativa konsekvenserna för barn införs.

Utredningsdirektiv

I propositionen till inkorporering av barnkonventionen tydliggörs att lagstiftaren ska beakta och synliggöra konventionen genom att i förarbeten göra en tydlig koppling till rättigheterna i konventionen. Att kopplingar görs till artiklar i barnkonventionen är ett viktigt led i implementeringen av konventionen eftersom rättstillämparen i stor utsträckning söker stöd i förarbeten. I propositionen betonas också (med en hänvisning till vad som uttrycks i strategin för att stärka barnets rättigheter i Sverige, proposition 2009/10:232) att det är viktigt att hela lagstiftningskedjan, från utredningsdirektiv till beslut i riksdagen, präglas av ett barnrättsperspektiv. Det är viktigt, anges det, att barnets rättigheter uppmärksammas och fångas upp på ett tidigt stadium i lagstiftningsprocessen i de fall där det kan vara av relevans. Kommittéväsendet har en central funktion när det gäller att föra in kunskap och olika perspektiv i det politiska systemet och att ta fram underlag för regeringens beslut inom olika områden. Om barnets rättigheter beaktas redan på utredningsstadiet och synliggörs i betänkanden, kan det bidra till att fördjupa diskussionen om de framlagda förslagen och ge ett bättre underlag inför det efterföljande lagstiftningsarbetet.⁴

För att inkorporeringen av konventionen ska få reell verkan i lagstiftningsarbetet och i tillämpningen krävs enligt Barnombudsmannen att barnperspektivet och barnrättsperspektivet synliggörs på ett helt annat sätt än vad som är fallet i denna utrednings direktiv.

Föredragande i ärendet har varit juristen Karin Juhlén. I den slutliga handläggningen har även t.f. biträdande avdelningschefen Tove Björnheden deltagit.

Elisabeth Dahlin
Barnombudsman

³ Se SOU 2022:1, s. 292.

⁴ Prop. 2017/18:186, s. 74.